

Marie Lok Björk

Roman

JAG VILL RIVA
UPP HIMMEL
OCH JORD

BAZAR

LÄRARHANDLEDNING

JAG VILL RIVA UPP HIMMEL OCH JORD

av Marie Lok Björk

TILL DIG SOM LÄRARE

Denna lärarhandledning är framtagen till Marie Lok Björks bok *Jag vill riva upp himmel och jord* utgiven av Bazar förlag 2023. Uppgifterna i handledningen är tänkta att användas på gymnasiet och knyter an till ämnesplanerna för historia, samhällskunskap, svenska och svenska som andraspråk. De knyter även an till skolans övergripande värdegrundsarbete som beskrivs i läroplanens första kapitel, framför allt till de delar som rör jämställdhet och människors lika värde. Sist men inte minst kan flera av uppgifterna användas för att närma sig området sexualitet, samtycke och relationer, vilket återfinns både i läroplanens inledande kapitel och i flera kurs- och ämnesplaner på gymnasiet.

Uppgifterna är framtagna av Jenny Edvardsson, legitimerad lärare i svenska, historia och svenska som andraspråk och RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning.

Vi hoppas att ni tycker att uppgifterna är intressanta och givande! Har ni några frågor kring uppgifterna kan ni kontakta Jenny Edvardsson, kontaktuppgifter hittar du här www.jennyedvardsson.se eller RFSU <https://www.rfsu.se/om-rfsu/kontakt/kontakt/>. Önskar ni fler metoder för undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer kan ni söka i RFSU:s metodbank <https://www.rfsu.se/metodbanken>.

Jenny Edvardsson & RFSU

Foto: Gabriel Liljevall

SAMMANFATTNING AV BOKEN

Jag vill riva upp himmel och jord handlar om Elise, som föds år 1886 som det sjuttonde av arton barn i en norsk prostfamilj. När hon ser moderns söndertrasade kropp växer ilskan inom henne. Än större blir den när hennes älskade lillasyster Magnhild förskjuts från familjen efter att ha blivit gravid. Här föds Elises vilja att protestera, hjälpa och förändra, något som ska följa henne livet igenom och ta henne från Norge, vidare till Danmark och slutligen Sverige.

Romanen bygger på en verklig person, Elise Ottesen Jensen, som valde att kämpa för kvinnans sexuella frihet. Hon var under sin livstid mer känd under namnet Ottar och grundade RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning, år 1933 som ett led i sitt arbete.

OM FÖRFATTAREN

Marie Lok Björk är uppvuxen i Västerås och Gävle, men bor numera i Sigtuna. Hon är utbildad journalist och har även studerat kulturvetenskap. Hon har gått skrivarkurser både på folkhögskolor och universitet. Marie har tidigare givit ut den kritikerrosade romanen *Att välja ett liv* (2021), fackboken *Handbok i jämställt föräldraskap* (2021) och ungdomsromanen *Jag blundar tills jag finns* (2015). För sina böcker har Marie tilldelats ett flertal stipendier och priser. Hennes böcker används även som undervisningsmaterial i gymnasieskolor och på universitetet.

INTRODUCERA ROMANEN

Introducera romanen i tre steg

Steg 1: Börja med att diskutera bokens titel *Jag vill riva upp himmel och jord*. Vilka tankar väcker den?

Låt eleverna fundera först på egen hand, sedan samtala med en bordsgranne och avsluta med att lyfta elevernas tankar i helklass.

Steg 2: Undersök bokens omslagsbild. Vad är det som syns på bilden? Vad säger det om bokens innehåll? Ger omslagsbilden någon ledtråd om vilken plats och tid det är? Vad kan det vara som personen på omslaget tittar på eller tittar mot? Hur kan kvinnan på bilden beskrivas?

Låt eleverna fundera först på egen hand, sedan samtala med en bordsgranne och avsluta med att lyfta elevernas tankar i helklass.

Steg 3: Läs baksidestexten högt och sätt in romanen och Elise Ottesen Jensen i en kontext. Inled med att presentera hur det såg ut i Norden vid denna tid. Du kan exempelvis ta upp:

- Att Sverige och Norge var i union fram till 1905
- Att kvinnlig rösträtt infördes 1913 i Norge, 1915 i Danmark och 1919 i Sverige (men med möjlighet att rösta först år 1921)
- Att första världskriget pågick mellan 1914–1918
- Att mannen/maken hade stor makt över kvinnan
- Som kvinna var det viktigt att gifta sig och skaffa barn (att skaffa barn utanför äktenskapet räknades som en synd)
- Utbildning var främst för de rika och främst för män
- Att det fanns skillnader i samhället mellan rika och fattiga

Steg 4: Då boken innehåller en del ord som kan upplevas som ålderdomliga kan de inför eller under läsningen behöva gås igenom. Här kommer förslag på ord att gå igenom.

Prost (baksidestext)

Piga (s. 28)

Oäkting (s. 36)

Hospital (s. 130)

Hushållsskola (s. 129)

Renskrivare (s. 131)

Barnsängsfeber (s. 198)

Fallen kvinna (s. 201)

Syndikalisterna (s. 280)

Pessar (s. 304)

GEMENSAM LÄSNING

Etappläsning, reflektionsloggar och boksamtal

Läs boken tillsammans i klassen. Dela upp läsningen i sex etapper förslagsvis dessa:

Etapp 1: sidorna 11–53

Etapp 2: sidorna 52–97

Etapp 3: sidorna 98–159

Etapp 4: sidorna 160–218

Etapp 5: sidorna 219–271

Etapp 6: sidorna 272–336

Låt varje etapp följas av samtal och diskussion i mindre grupp. Samtalen kan utgå från elevernas reflektioner kring det lästa. Under läsningen kan eleverna skriva ner sina tankar i en reflektionslogg som utgår från följande frågor:

- Vad gillar du i texten?
- Vad ogillar du i texten?
- Är det något som du tycker är svårt att förstå?
- Finns det några mönster i texten?
- Kan du göra några kopplingar till andra texter, till samhället eller till dig själv?

Gillar och **Ogillar** kan handla om allt från karaktärer, handling, språk, specifika avsnitt eller kapitel i boken. **Frågetecken** kan vara ord som eleven inte känner till. Det kan också vara en händelse som eleven tycker är svår att tolka eller ett helt kapitel eller boken i sig som eleven behöver få hjälp att på djupet förstå. **Mönster** handlar om sådant som upprepas i texten. Det kan exempelvis vara händelser, ord och situationer. **Kopplingar** handlar om att eleven ska kunna koppla det lästa till annat som hen läst, till händelser i det dåtida eller nutida samhället eller till sig själv.

Gör gärna reflektionsloggen digital genom ett delat dokument. Då kan du som lärare följa med eleverna i deras individuella läsning och se vad som kan vara extra intressant att lyfta för vidare diskussion. Har eleverna aldrig arbetat med reflektionsloggen som ovan beskrivits kan de behöva se hur en sådan ser ut. Nedan är ett exempel på en reflektionslogg, där en elev börjat fylla i ett par reflektioner efter att ha läst första kapitlet i boken.

Reflektionslogg

Gillar	Ogillar	Frågetecken	Mönster	Kopplingar
Jag gillar inledningen där Elise drömmer om något annat än det som finns framför henne. Hon vill vidare. (s. 11)				Jag kan känna igen mig i Elises önskan efter frihet (s. 13)

DISKUSSIONSUPPGIFT

Synen på sexualitet

I denna uppgift får eleverna diskutera hur synen på sexualitet tar sig uttryck i romanen. I nära relation till sexualitet ligger också synen på vad som är manligt och kvinnligt och vilka rättigheter och möjligheter män och kvinnor hade (exempelvis i relation till utbildning, rösträtt och arbete). Eleverna får ta utgångspunkt i romanen och det dåtida nordiska samhället men sedan dra paralleller till sin egen samtid. Som ett stöd kan eleverna utgå från frågorna nedan och arbeta enligt EPA (först får eleverna fundera enskilt, därefter samtala med en bordsgranne eller mindre grupp, sist lyfts frågorna i helklass).

- Vilken bild av mäns och kvinnors sexualitet är det romanen ger uttryck för? Sker det någon utveckling? I så fall vilken och på vilket sätt?
Ta stöd i romanen i dina svar.
- Vad innebär det att vara kvinna respektive man i de nordiska länderna i början av 1900-talet (1900–1930)? Sker det någon utveckling?
Ta stöd i romanen i dina svar.
- Vad händer om man bryter mot normen för manlig kontra kvinnlig sexualitet i Norden under 1900-talets första tre decennier?
Ge gärna exempel från romanen.
- Hur ser normerna för manlig och kvinnlig sexualitet ut i vårt samhälle idag? Vad händer om man bryter mot dessa normer? Ge exempel.
- Vad krävs för att förändra normer kring sexualitet? Tänk gärna utifrån olika nivåer såsom samhällelig nivå, gruppnivå och individnivå.
Hur kan du bidra till en förändring?
- Hur har synen på mäns och kvinnors sexualitet förändrats sedan 1900-talets början fram till idag? Vad skulle du vilja förändrades ytterligare?

DISKUSSIONSUPPGIFT

Vem bestämmer?

I boken blir Magnhild kär i grannpojken Martin och så småningom visar det sig att hon är gravid. Det är något som hennes far inte kan acceptera och han väljer att skicka iväg henne till ett annat land. Låt eleverna i smågrupper diskutera frågorna nedan och följ därefter upp gruppernas svar i en helklassdiskussion.

1. Varför handlar fadern som han gör? Vad skäms han över?
2. Hur reagerar Martin? Vad tror ni att Martin tänker och hur mycket förstår han?
3. Vad får beslutet att sända iväg Magnhild för konsekvenser för Magnhild och Martin?
4. Kan man bestämma vem man blir kär i?
5. Vem eller vilka påverkar ens liv (föräldrar, klasskompisar, fotbollslaget ...)? På vilket sätt?
6. Vilka förväntningar finns det på hur man ska välja partner eller vem man ska vara tillsammans med? Finns det olika förväntningarna beroende på kön? Hur, i så fall?
7. Det har alltid funnits tabun, tystnader och skam kring kärlek, relationer och sexualitet. Vissa saker är lättare att prata om än andra. En del saker tas oftare upp i medier, andra hör man sällan eller aldrig talas om. Det kan också gälla i olika sammanhang och grupper – vissa saker kanske är svåra att prata om i exempelvis fotbollslaget men inte i skolan eller hemma. Vad är talbart och vad kan vara svårt att tala öppet om? Vad kan man göra om ens egna åsikter eller värderingar skiljer sig från ens föräldrars eller kompisars åsikter och värderingar?

FÖRDJUPNINGSUPPGIFTER

Svensk arbetarlitteratur

I Sverige fick arbetarlitteraturen sitt genombrott på 1930-talet. I denna litteratur skildrades ”det verkliga livet” för arbetarna och det gjordes av arbetarna själva. Arbetarförfattarna var autodidaktiker det vill säga självlärda. Två av dessa författare omnämns i romanen, nämligen Moa Martinson (Helga) och Harry Martinson. I denna uppgift ska eleverna få fördjupa sig i arbetarlitteraturen och läsa en av Moa Martinsons romaner eller noveller. Här kommer förslag på romaner och en novell:

- *Kvinnor och äppelträd* (roman)
- *Mor gifter sig* (roman)
- *Fjäderbrevet* (novell)

Inled med att lyssna på poddavsnittet om Arbetarlitteratur då och nu, <https://poddtoppen.se/podcast/1287003216/svenskpodden-med-carl-johan-markstedt/arbetarlitteraturen-da-och-nu>. Under lyssningen kan eleverna få fundera över följande frågor:

1. Vad kännetecknar arbetarlitteraturen?
2. Ge exempel på författare som räknas till arbetarlitteraturen.
3. På vilka sätt skiljer sig den svenska arbetarlitteraturen från arbetarlitteraturen i andra länder?

Låt därefter eleverna läsa den valda romanen och eller novellen och analysera den utifrån följande frågor:

1. Vad är det som gör att den valda romanen/novellen kan räknas till arbetarlitteraturen? Ge exempel från den skönlitterära texten.
2. Hur skildras arbetarlivet i den valda romanen/novellen?
3. Vilka utmaningar står huvudpersonen inför? Hur tacklar hon dessa utmaningar?
4. Vad tror du det är som gör att romanen/novellen än idag läses av en stor publik?

Vill man att eleverna fördjupar sig ytterligare kan de få läsa in sig på hur arbetarlitteraturen har förändrats sedan 1930-talet fram till idag. Många menar att arbetarlitteraturen har fått en ny vinkling genom att etnicitet har tagit över klass. Istället för underklass (arbetare) och överklass menar man att dagens arbetarlitteratur handlar om ojämlikheten mellan etniska svenskar och invandrare. Det finns också de som ser att själva formen för arbetarlitteraturen har förändrats, från romaner och noveller till grafiska romaner och serier. I denna fördjupning kan eleverna exempelvis få ta hjälp av olika artiklar och radioinslag såsom dessa:

- <https://www.vi.se/artikel/har-ar-de-nya-arbetarforfattarna>
- <https://da.se/2019/10/arbetare-visas-pa-nytt-satt/>
- <https://sverigesradio.se/artikel/7142164>
- <https://www.katalys.org/publikation/no-41-arbetarlitteraturen-och-klassamhallet/>
- <https://arbetarlitteratur.com/om-arbetarlitteratur/>

De kan sedan skriva en utredande text (PM) kring någon av frågorna:

- Vad är det som gör att arbetarlitteraturen än idag är så central i Sverige?
- Varför är arbetarlitteraturen så populär?
- Vilken betydelse spelar arbetarlitteraturen idag och hur har samhällsskildringarna i denna litteratur förändrats över tid?

Läsa historiska källor

I denna uppgift får eleverna läsa ett par texter från tidningen *Arbetaren* skrivna av Ottar och Helga. Texterna finns att läsa via denna länk, https://issuu.com/tidningenarbetaren/docs/amag-2016-00-hela2#google_vignette men är också inlagda nedan.

KVINNAN OCH HEMMET ELISE OTTSEN-JENSEN

Elise Ottesen-Jensen (1886–1973), kallad Ottar, är mest känd för att 1933 ha grundat Riksförbundet för sexuell upplysning, RF5U.

Men hon var även tongivande syndikalist, och var i flera år redaktör för *Kvinnan* och hemmetssidan i *Arbetaren*.

Kärlek och pengar

PUBLICERAD I ARBETAREN DEN 5 JULI 1924

Vid en flyktig blick på denna artikels rubrik tänka kanhända de flesta, att den kommer att handla om prostitution, om "kärlek" som säljes för pengar i en eller annan form, antingen genom att kvinnor utbyder sig på gatorna till högt betalade eller om de äktenskap, en gammal utlevd pennningmålare köper sig en ung flicka som hustru. Men, se det var inte alls meningen. Utan vad jag tänkte sätta fingret på var det ohyggliga förhållandet, att bristen på pengar i så sorgligt många fall kan undergräva, ja rent av döda det vackraste kärleksförhållande. När romanerna och kvinnolektyren med de mest lockande färger målar idylliska framidsbilder för två unga, ofarfärgade människor, vars hjärtan slå i varm takt, då har detta sorgliga nog så trettio år sedan fört oss till det verkliga livet att göra. Fattigdom är alltid en förbannelse. Och bland alla de mord den har på sitt samvete, är kärleksmorden såkert i majoritet.

Ni unga flickor och pojkar, som möjligtvis läsa detta, tycka nog, att detta låter alltför gällt. Men fråga för och mor eller titta er lite omkring i lekstugan, skolklassen, och ni kommer att sanna minna ord. Inom arbetarklassen kan man säkert i högre grad än bland borgarna gå ut ifrån, att när man och kvinna bedrar sig för att leva livet tillsammans så det, emedan de vill hålla innerligt av varandra. I våra dagar har en ung kvinna, som blir arbetarbarn, inte varit en översigtig sig genom livet, utan om hon tänker sig för

varseln och till fabriken. Fattigdomen, den förbannade fattigdomen, tar också den glädjen, kvinnans "naturliga glädje" ifrån henne.

Det är inte tviveligt att berätta de unga detta. Inte alla. Helst skulle man vilja kasta en slöja över det och låta framtiden stå i den rosende för dem, var kärlekens vackra anslagen alltid vet att fånga den. Men vore det rätt? Är det inte bättre att visa dem fasan, visa dem livet så som det är och peka ut för dem den enda väg som finnes ut ur detta elände? Läsa dem, att inte ens ur kärleken få de, som arbetar och slita, hämta krafter och mod. Utan kärleken fordrar den jordman som endast socialismen, den sociala rättvisan kan ge. Och att det därför är nödvändigt att alla krafter och i kärlekens namn är med om att bygga upp det samhälle, där denna vackra blomma kan få utveckla sin underbara prakt till glädje och välgeläse för alla människor.

Hur många olyckliga äktenskap tror ni skulle existera bland arbetarklassen, om den inte var så fattig? Naturligtvis gäves det undantag, det finns människor, som inte alls passa för varandra, som äro så olika i naturen, att de inte under några förhållanden skulle kunna "gå i bä" tillsammans. Men

jag vågar påstå, att detta i stort sett är undantagsfall. Helt säkert hästmarer de alla flesta s. k. olyckliga äktenskapen från penningsvärligheter, gräl och pengar och om, vem som ansvarar mest av den lilla kassan för sin personliga del. Huden på hjärtat, mina läsare! Har jag inte rätt? Det kunde vara intressant att höra några erfarenheter. Det började så där med litet...
.....

Fattigdomen, den förbannade fattigdomen, tar också den glädjen, kvinnans "naturliga glädje" ifrån henne.

missstämning. Han tyckte, att det var nödvändigt att anskaffa en kostym. Hon tyckte att det var nödvändigare med en kappa åt sig. Han fick kostymen, men han blev bitter varje gång hon såg honom taga den på sig och gå ut med kamrater på ett litet billigt, oskyddigt nöje, som hon skulle unnat honom av fullt hjärta, om hon bara själv haft en snygg kappa och fått gå med. Men, se det hade de inte råd till. Det var så mycket annat, som behövdes, och veckolönen räckte inte till. Och så var det med allt. Stort och smått. Hon hängde i med lagning, stappning, matlagning och städning dagen i ända, och när han kom hem om kvällen, var hon så uttråkad på det hela, så hon alldeles glömdes bort det där strålände leendet, som hon först och mest om med i fästet. Och han så sin sida fann det mera och mera trist där hemma och sökte allt oftare kamraternas sällskap. Hon fick stanna hemma. Barnflokan visste, och med den fattigdomen, bitterheten, beviselserna och ombrådena. Och när de två efter tio års samliv skulle se tillbaka på hur den dröm gestaltat sig, som de så vackert drömt om då de stannade levtvågades tillsammans, då skänktes de för sig själva och för varandra...

Och dock hade det börjat så vackert. Huru innerligt hade de inte hållit av varandra! Huru lätt hade de inte tänkt sig livet och hur annorlunda hade inte verkligheten blivit?

Men se, den gångnaste de inte, att de skulle få ett kämpa mot något, som alltid kommer att vara den enskilda människans

Elise Ottesen-Jensen håller föreläsning på Møen, ett demokratiskt förening i Stockholm, 1956.

och den enskilda familjen överligen, nämligen mot ett helt samhälle, som med polis, militär, lagar och regeringar stjärn all naturlig rätt från arbetarklassen, både rätten till kärlek, rätten till modernkärlek och -rätten till livet.

Med detta samhälle mynnar det inte varken den enskilda personen eller familjen ut i kampen, varken med kärleken eller andra vapen. Det enda sättet varpå arbetarna och deras familjer kunna skaffa sig rätt till ett människovärdigt liv är genom att organisera sig och gå till gemensam kamp mot vårt nuvarande samhälle för att å dess ruiner bygga upp ett nytt och rättvist med lyckomöjligheter för alla.

"Ottar"

Elise Ottesen-Jensen (h) tillsammans med utrikesredaktör Albert Jensen på Arbetarens redaktion 1923.

52

ARBETAREN | MARS | 2016

ARBETAREN | MARS | 2016

53

ARBETARFÖRFATTARE MOA MARTINSON

Författaren Moa Martinson, egentligen Helga Maria Martinson, född Swartz, gjorde sin debut som skribent i *Arbetaren* 1922. Hon kom att publicera ett hundratal artiklar på kvinnosidan "Kvinnan och hemmet", som drevs av Elise Ottosen-Jensen. Här är en text av Moa/Helga Martinson från juli 1923, det vill säga året efter hennes *Arbetarendebut*.

Fri förbindelse eller lagligt äktenskap

PUBLICERAD I ARBETAREN DEN 14 JULI 1923

En manlig signatur slutar ett inlägg i avdelningen "Kvinnan och hemmet" med dessa ord: "Jag vill bliika en kvinna, men med en kärlek i frihet."
Jag skulle önska du uttryckte dig litet klarare, kamrat. Att du menar "utan den borgerliga lagen eller kyrkans förmyndarskap" förstås av sig själv. Men med den protestantiska öden och de många tusen brutna trohetslöfena för ögonen vill det nog något mera till än fri kärlek, nämligen plikt känsla.

Illarett nämnde om "frihetekampen", som ute i offentliga livet ofofarast tyckte en mot allt förtryck, men som när det gällde sin egen hustru visade sig inkonsekvent att han tog både lovet och lagen till hjälp.

Nja, om han nu inte visade sig maktigt ett så stort offer, om nu inte hans kärlek slutade upp precis samtidigt med hustruns, så är det ju inte varken något ovanligt eller oförklarligt. Det visar endast att den mänskliga egoismen aldrig förnekar sig, när det är fråga om privat äganderätt.

Men jag tror inte det var äganderätten han tänkte på, när han protesterade mot hustruns frihetsskrav. Jag är försvad om att hans kärlek trots hans egoism var så stor, att han med förtvillning sig den tiden

an, då han skulle bli ensam, att han med ursinne och bitterhet tänkte att en annan man möjligen skulle få hans rättigheter, då de förtroenden och den sympati, som han fört varit ensam om. Förhållandet hade blivit detsamma, om ej varken borgerlig

Moa Martinson debuterade med sin roman *Kvinnan och äppelträd* 1923. Fattigdomen, svälten och rättern beskriver ut ett kvinnligt perspektiv. Sedan 1929 är hon gift med författaren Harry Martinson, de skildes 1941. Fotot från 1936.

eller kyrklig lag legaliserat deras äktenskap.

I detta, att söka behålla det man med kärlekens rätt ägt, ligger något sant mänskligt, och jag tror nästan att de känslor, naturen nedlagt hos människan, äro till för att förhindra det kaos och de lidanden, som brutna löften och eder skulle till. Kärleken gör över all mänsklig analys. För materialisten är den ofofarast. Det finns ju så många sorters kärlek; men endast en är äkta, och det är där ofofarast finns. Även i detta att människan ej vilja se sina hustrur och barn ofofarast och kamratligt tillsammans med andra män, ligger något av kärlekens egenskaper.

Mycket beror av den andliga nivå, bägge parterna stå på. Det har visat sig, att ingenting varken fattigdom eller förföljelse kunnat rubba lyckan och förtroendet till äktenskap, där bägge makarna gå upp i förtroelse för livets realiteter, där smakkänsligheten är handlyst, där man ser till hjärtat på varandra och inte till mennens många gånger förhastade och i hemlighet djupt ängrade uttalanden.

Under nuvarande förhållanden blir den fria förbindelsen alltid till en stor fördel mjukloke för kvinnan, alla mest genom männens själva. De flesta, inte alla, tala så vackert om kärlek i frihet, om det nöbba i ett ej skicka ut sin kärlek i kyrkor och på torg, om det riktiga i att inte anlita präst eller borgmästare. Men i många fall av dessa fria förbindelser, som börja med så vackra motiv är det mannen, som när nöd och livets allvar kommer, överger kvinnan just när hon behöver ett stöd. Och hon får i detta borgerliga konvensansamhälle ta sig fram bäst hon kan. Kanke får hon lilla tillgång med en skäp av de funktionärer i samhället, som mannen ansatt mest onödiga, därför att hon ej har en "laglig" far till sitt barn, och får stå vid skamplån för att hon var så dum och trodde på kärlekens äkthet.

Jag hörde en gång en man, en arbetare, som läg över sin hustru vid deras ofta upprettade trötter: "Ja, om du haft bättre uppträtt, om du inte var" så efterhängsen, så hade inte det här eländet med barnskrik och fattigdom varit, och inte hade vi behövt gå oss så tvart heller. Jag tror bestämt, de ställde te me' fitt, så du bë

Moa Martinson 1956.

me' barn, för te få mer riktigt på koken."

En av gäst och trötta utsläpna arbetarbarn är just inte trötta att ge vackra repliker, men det gjorde verkligen min väninna. Hon såg på sin man och smålog, och det gjorde jag också. Vi kunde inte annat. Alla gästnar och bekanta visste ju, att mannen varit den mest edliga alkare, som läg över sin fastmöt med böner näst och dig ut de skulle bli på lördag. Och vid vårt leende kan jag nästan svära på att jag såg ett leende i den upprettade människans ansikte också; i varje fall så tystnade hans vrede för den gången.

Ja, men den kvinnan hade ingen stolt

let, kanke någon värd. Nej, det är ju möjligt, men hon hade barn, och så kunde hon sin man. Hon visste, att han ej var så elak som det låt, att det var fattigdomen och

Låt oss för resten ej plöttra bort oss. Låt oss gå till enigt anfall mot kapitalistigheten. Med dennas fall följer allt annat av sig självt.

MOA MARTINSON ARBETARFÖRFATTARE

arbetslöshet, som var på väg att förstöra deras hems lycka. För resten vart komma vi, arbetarbarn, under nuvarande förhållanden med en sådan där omtalad testarbetslöshet, där det bara är ett riv till sig ytterplaggen och gå sin väg, så fort ej något faller på lippen? Det är falsk och dålig stolhet. Nej, om det är nödvändigt, att vad som påbörjades under kärlek, och kärlek måste fullbordas under förtroelse, uppföring och nöd av alla slag, så menar jag att den är en hel människas, som förmår att göra det. Om en man övertratar en ung kvinna till att leva i fri förbindelse, trots att hon ej är det minsta insatt i arbetarnas frigörelsekamp, och kanke inte vet vad målet gäller, kanke har en hel här av konservativa släktingar. Ju då beredas hon ett lidande, som hon till sitt dukar under för, och mannen handlar illa, ty han begär att kvinnan i nämnda fall skall stå lika förskrämt mot samhällets sladder och kländer som han själv, vilken i klubb, arbetlag och förening blivit tvångt att öppna mot öden.

Till sitt vill jag säga, att det bli ren långsam väg detta att få bort prästväldet med en dast protesten. Frankrikes metoder 1793 vore mycket bättre, ty då kördes hela buntens präst ut ur landet. Men så radikala metoder behövdes inte heller, om produktionen blev lagd på en annan bog.

Utrymmet tillåter inte, annars kunde man gå in på frågan om hur pass nyttja den fria förbindelsen är som protest mot prästväldet och lagen. Det är så få av den stora massan, som undret ett hekl långt liv förmå strida mot lag och förordning. Låt oss för resten ej plöttra bort oss. Låt oss gå till enigt anfall mot kapitalistigheten. Med dennas fall följer allt annat av sig självt.

Kärleken är individuell både i detta och i det kommande, lycklige samhälle. Ingen lag kan bestämma den eller befälla över den. Äkra kärlek har alltid samman med trohet och plikt. Kärleken är alltings upphov. En ströf av Kipling faller mig i minnet.

Tornet åt kamelen, att lammet mjuka strin. Modersharta, modersvärd är dig, min lille son.

"Helga"

28

ARBETAREN | MARS | 2016

ARBETAREN | MARS | 2016

29

Låt eleverna få välja en av texterna och läsa och arbeta med den i grupp. Under läsningen kan gruppen utgå från dessa frågor:

1. Vad handlar texten om?
2. Vad är det för sorts källa? Är det ett brev, ett rättsprotokoll, en polisrapport en insändare eller något annat?
3. I vilket syfte har texten skrivits? Hur påverkar det textens tendens och trovärdighet?
4. Vad är det som har hänt? Utgå från texten och beskriv vad ni kan veta och vad ni bara kan spekulera om.
5. Vad är det för samhällsproblem som texten lyfter? Jämför det samhällsproblem som texten berättar om med hur det ser ut i dagens Sverige. Finns samma problem kvar eller har det förändrats? Vad är det i så fall för förändringar som skett?
6. Ur vems synvinkel är texten skriven? Hur ser du det i texten? Ge exempel.
7. Vilka frågor väckte texten hos dig? Var kan du hitta mer information för att få svar på dessa frågor?

Låt därefter gruppen få presentera sina texter för varandra. Avsluta med att diskutera källkritik och hur man ska förhålla sig till olika typer av källor.